

**Nuorttâlâšsijdá arkkâduv luovâtem Sämiarkkâdâhân
Jussi Nuorteva, uáivihovdá, staatâarkkâduvtipšoo**

Kunnijâttum täsivääldi president, ohjelmhovdá Haukio, áárvustoonnum Sämitige saavâjodetteijee, pyereh lekkâmjuhlekyesih.

Suomâ arkkâduvâid ovdâsteijee arkkâduvâi peeivi toimâkodde valjij ive 2006 arkkâdâhtahoon nuorttäsämmilij kuhesáigásii ovdâsteijee já nuorttäsämmilâš kulttuur aitârdeijee **Matti Sverloff** arkkâduv luovâtem arkkâdâhlájádâsân. Siämmáá ive jáámmám Sverloff lâi asâttâm luovâtem iähtun ton, et arkkâdâh sirdoo sämmilij jieijâs arkkâdâhân talle, ko taggaar motomin valmâštuvá sâmikuávlun. Juurdâ sämiarkkâduvâst lâi ovdláhháá ittáám uáinusân arkkâdâhlájádâs já Sämitige koskâsijn savâstâlmijn. Ohtsâš ulmen lâi asâttum, et sämmilij äššikirjálii kulttuuräärbi kalga siäiluttiđ sâmikuávlust. Tade várás kolgâččij vuáđudiđ sämiarkkâduv siämmáá náálá ko lâi jo vuáđudum Taažâ Kuovdâkiäinun.

Sämmilij arkkâdâhârbivyevi symbool lii masa legendaarsâš sajattuv uázžum Piäccám Syennjilsijdá nuorttäsämmilij toovlâš arkkâdâh. Ton puárásumos äššikirje lii ive 1601 já vorrásumos ive 1775. Mávsulumoseh láá Ruošâ kiäisárij vuáláčäällim äššikirjeh. Toh kiedâvušeh eres lasseen Syennjilsijdá já Piäccám nuorttäsämmilij sajattuv já vuoigâdvuodâid. Äššikirjeh láá huolâlávt lijmejum maŋaluvâi nubbijdsis kiddâ já kiessum rullân. Rullâ lii toppum muorâst rahtum skuápu siisâ. Skuápuh láá ivijmielđ uđâsmittum já tááláá pecimuorâst kuuppum skuápun lii skuázurdum vuodâloho 1865, mii lii eepidhánná ton ráhtimihe.

Syennjil nuorttâlâšsijdá arkkâdâh lâi huolâlávt aitârdum aarni, nuorttäsämmilij vuoigâdvuodâi vuáđukirje. Muštâluvvo, et ton sajaduv tietti häävild tuše kulmâ lyetittittee almaa. Ko kiinii sist jaamij, te väljejii iäráseh uđđâ lyetittittee almaa suu sajan. Návt arkkâduv siäiluttii ihečuodij miätá.

Tiätu Syennjilsijdá arkkâduvâst poodij vijdâsubboht tobdosin iäskán 1920-lovo loopâst. Stuorrâ ánsu tast kulá eennâmtiettee **Väinö Tannerân**. Sun lâi 1910-lovvoost toimâm kyevti vuáđulâš pargo porgâm staatâi koskâsii puásuikuáttumkomitea saavâjodetteijen. Tanner lâi

aassâm maangâid iivijd Säämi puásuitipšomkuávlust já oppâm tubdâđ já anneed áárvust sámmilij kulttuur. Suu jodettem puásuikuáttumkomitea vijdes smiettâmuš já ton valmâštálmist nuurum amnâstuvâst, láá mittedmeddum mielâkiddiivááh dokumenteh poccui kuáđutmist já toos lohtâseijee varriistálmist já eres kuáđuttemvuáháduvâin.

Ive 1923 ráájist Väinö Tanner tooimâi staatágeologin já västidij malmâucâmist Piäcâmist, mii lohtui Suomân Tarto ráávhust ive 1920. Madhijdis ääigi sun uápásmui nuorttäsámmilij elimân eres lasseen Syennjil, Piäccám, Myedhi, Njiävdám já Paččvei kuávluin. Ive 1929 almostui Tanner vuáttámuššáid já huámášuumijd vuáđuduvvee ruotâkielâlâš, paijeel 500 siijdo vijdosâš tutkâmuš Piäccám nuorttäsámmilij elimist.

Syennjilsijdá arkkâdâh šoodâi tutkâmušâin tobdošin 1930-lovo aalgâst. Piäccám sundee **F.W. Planting** adelij ive 1931 muorâskuápu siste lamaš arkkâduv luoihâsin Piäcâmist kolliistállâm išesisminister **Niilo Sooljan**, kote tuálvui amnâstuv Helsigân tutkâmnáál. Ko tast lijji valdum fotostaatkopioh, te algâalgâliih äššikirjeh skuápuinis macâttuvvojii muádi ive keččin Syennjilsijdân.

Tálvisuádi ääigi Piäccám nuorttâlâšsijdá ässeeh evakistojii suádi vyelni meddâl. Syennjilsijdá nuorttâlâšah sirdojii vistig Tervolan já tobbeen äiginis Čevetjáávrán. Epidii, et arkkâdâh ličij tuššâm suádi ääigi, mut návť ij kuittâg keevvâm. Piäccám kuávlust toimâm maajuur **Matti Tiitola** muštâlij Staatâarkkâdâhân – adai tááláá Aalmuglâšarkkâdâhân – 9.3.1942 čäällim reivâinis, et sun lâi juovlâmáánust 1939 evakistem olášuttem ohtâvuodâst uázžum haldusis nuorttâlâšsijdá arkkâduv, mii lâi muorâskuápust. Tot vuolgâttui tastoo Ruávinjaargân Laapi Räjikosáttâhân, mon tuulâkierdee siäluttemvistáast tom siäiluttii suádi ääigi. Tiitola čaalij meerridmistis, et jis Piäccám siäiluččij Suomâ uassin, te sun macâttičij arkkâduv Syennjilsijdá sijdâpuárásumosân. Jis Piäccám monâttuvvoo, te sun luovâttičij arkkâduv staatâarkkâdâhân. Návť meid tábáhtui, ko Piäccám lâi lopâlávť monâttum.

Nuorttâlâšsijdá arkkâduv luovâtem staatâarkkâdâhân ij lamaš Syennjilsijdá nuorttâlâšâi tiäđust já nuuvť ton tile vâjálđui luuvij iivij ááigán. Ko ive 1996 sámmimuseo Sijdâst riemmii čokkid amnâstuv “Kolttaelämää”-čáitálmâs várás, te muštâlij Helsig ollâopâttuv kulttuureennâtiettu professor **Kalevi Rikkinen**, et nuorttâlâšsijdá arkkâdâh lii ááimuin

Aalmuglâšarkkâduvâst. Sun lâi kiddim toos huámásume, ko lâi tutkâm Suomâ tiettuu historjá várás eennâmtiettee Väinö Tanner. Nuortâlâšarkkâdâh lâi talle luptânâm uáinusân ton ohtâvuodâst. Kenski tondiet pyehtip jurdâččid, et arkkâduv uđđâsist kavnam lâi koskâlávť še sämmilij pirráduvâst čyeti ihheed tassaaš pargoos algâttâm já sii kulttuur já eellimhäämi čuuvtij áárvustannaam Väinö Tannerin ánsu.

Nuortâlâšsijđâ arkkâduv sistetoollâm muorâskuáppu já ton äššikiirjiijn valdum kopio lijji taan luholii kávnus áánsust uáinimnáál Sijđâst 1.4.1998 lehâstum čáitálmâsâst. Nuortâlâšâi luáttámušalmai **Pekka Fofanoff** oovdânpuovtij meiddei tuoivuu, et algâalgâlâš arkkâdâh puohtuuččij Čevetjäävrán sivnedemnáál nuortâsämmilij juhleest. Aalmuglâšarkkâdâh miedâi toos já eeči Ambrosius sivnedij arkkâduv juhleliturgia maŋa Čevetjäävri kirhoost Pasotteijee Trifon Piäccámlii possijdvajâldemjuhle ohtâvuodâst 29.8.1998. Nuortâsämmilij Saa’mi Nu’ettist tábáhtus kovvejuvvoo návt: *“Taat lâi vuossâmuš kerdí Piäccámist vyelgim maŋa ive 1939, ko legendaarlâš, ollásávť lappâsân jurdemâm Syennjilsijđâ arkkâdâh tsaarij vuáláčäällim gramotainis lâi kuldâlâddâmnáálá uáinusist. Puddâ lâi juhlelâš já herkki.”* Sijđâ čáitálmâs maŋa Aalmuglâšarkkâdâh skenkkij nuortâsämmilij arkkâduv sistetoollâm muorâskuápu sämimuseo Sijđân. Algâalgáliih äššikirjeh tastoo macâttuvvojii Aalmuglâšarkkâdâhân Helsigân.

Pyereh juhlekeyesih: Onne Syennjilsijđâ nuortâsämmilij arkkâdâh lii maccâm sämikuávlun. Arkkâdâhlájádâs lii meridâm soijđ nuortâsämmilij algâalgálii arkkâduv pisovávť siäiluttemnáál kulttuurkuávdáš Sajosist taan ive aalgâst tooimâs algâttâm Sämiarkkâduvâst. Piivdâm, et Sämitige saavâjodetteijee **Klemetti Näkkäläjärvi**, nuortâsämmilij luáttámušalmai **Veikko Feodoroff** já Sämiarkkâduvâst västideijee arkkâdâhlájádâs totkee **Suvi Kivelä** vâldih vuástá taan áinoošlajâsii arkkâduv. Siämmâst almottâm, et meiddei jieččân sänivuáru aalgâst mainâšum **Matti Sverloff** nuortâsämmilij kulttuuräärbi já Syennjil mainâsijđ sistetuállee priivaatarkkâdâh sirdâšuvá kiidâ ääigi suu táátu mielđ Oulu eennâmkoddearkkâduvâst Sämiarkkâdâhân.